

НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
«ОДЕССКАЯ ЮРИДИЧЕСКАЯ АКАДЕМИЯ»

Серия «Одесские студии по лингвистике
и социальным наукам»

КОНЦЕПТЫ И КОНТРАСТЫ
Коллективная монография

Одесса 2017

КОНЦЕПТ-МІФОЛОГЕМА ГОРА У ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕТНОСІВ

О.С. Колесник

У розвідках останніх кількох десятиліть здійснюються спроби реконструкції та інтерпретації змісту концептів різного типу [Воркачев 2005; Приходько 2008; Степанов 2000]. Наразі сучасного осмислення потребує феномен, який ми ідентифікуємо як концепт-міфологему (КМ) [Колесник 2011]. У контексті запропонованої теорії міфологічно орієнтованого семіозису та універсологічної методології інтерпретації феноменів мови та культури [Колесник 2016] КМ визначається як квант вербалізованої інформації, базовий складник міфологічного простору (МП), що відображає певний аспект архаїчного природо-центричного варіанту світо устрою. Зміст його первинного варіанту є результатом образно-асоціативної рефлексії, що не передбачає вторинної інтерпретації та символізації. Специфічними рисами концепту-міфологеми є його нібито очевидна без-референтність (відповідні концептуалізовані явища зазвичай визнаються нереальними, казковими, власне, "міфічними"), "панхронійність" та аксіоматичність. З огляду на наявність в інформаційному полі людства знань про феномени міфічного характеру, а також обмеженість раціонального діапазону емпіричного сприйняття буття, що не дозволяє досягнути явища надсистемного плану (у міфопоетичному розумінні – сакральної сфери), припустимо, що в певний період свого поступу людство отримало досвід взаємодії з такими феноменами, концептуалізація котрого відбулась шляхом фрактально-іконічного кодування. Тому, якщо міф є "розгорнутим магічним ім'ям" [Лосев 1991, 170], то у внутрішній формі мовних знаків на позначення феноменів міфічного плану кодуються сутнісні ознаки предметів або осіб, що, у свою чергу, перетворює вихідні лінгвальні кодони (полісемантичні першооснови) на "нано-міфи". У свою чергу, оскільки обробка сигналів у вищій нервовій діяльності людини здійснюється недиференційовано відносно джерела цих сигналів [Веккер 1998], у відповідних когнітивних процесах концепти-міфологеми мають однаковий ступінь реальності поряд з іншими інформаційними утвореннями. Звідси – реальність (щонайменше, квазі-реальність) міфу, що у поєднанні зі схильністю людини вірити та раціоналізувати дійсність на основі певних догматичних положень (наукових аксіом, релігійних постулатів чи політичних симулякрів) перетворює МП на контейнер базових операторів, котрі визначають категоризацію світу й моделювання альтернативних світів у різні історичні періоди. На особливу увагу заслуговує концепт ГОРА: відповідні об'єкти реального світу є емпірично досяжними, однак проявляє ознаки, притаманні елементам МП.

У міфологічних традиціях різних етносів ГОРА є одним з базових складників моделей Всесвіту. Відповідний КМ можна вважати універсалією з огляду на онтологічні характеристики співвіднесених з цим концептом денотатів: базова ознака "високий" перетворює ГОРУ на локацію, що пов'язує відомий світ і САКРАЛЬНУ СФЕРУ і надає їй статусу axis mundi замість СВІТОВОГО ДЕРЕВА [МНМ, 311]. Водночас, якщо подібний статус, безперечно, притаманний ГОРІ у східних культурах [Бирлайн 1997], то для архаїчних моделей устрою світу, генерованих у контексті МП європейських етносів, роль axis mundi виконує саме СВІТОВЕ ДЕРЕВО [Колесник 2016, 168-170]. Ізоморфізм дерева і високої гори (стовпа) також визнається універсалією [Мелетинский 2000, 215]. Однак, у картинах світу й МП європейських лінгвостільностей КМ ГОРА постає

"відносною універсалією" та асоціюється, насамперед, з горами з грецької міфології: Олімп (місце мешкання богів), Парнас (місце мешкання Аполлона і муз), Етна (містилице майстерні Гефеста, або місце мешкання бога вогню Вулкана) та ін. У міфологічних традиціях слов'ян відомі опозиції Святі гори vs Лисі Гори, Біла vs Гора Чорна Гора; у германській традиції виділяються реальний топонім *Brocken* (місце відьомського шабашу) та умовно локалізований *Himinbjörg* ("Небесні гори", місце мешкання Хеймдаля, пор.: *Himinbjörg eru in áttu, // en þar Heimdall // kveða valda véum...* "Хімінбйорг є восьмим, там Хеймдаль, як кажуть, править" (Grimnismál, 13). На локальному рівні низка топонімів вмотивовані міфологічними уявленнями про гори та пов'язаних з ними істот, наприклад: тварин-тотемів (норв. *Storebjörn* "Великий ведмідь", *Veslebjörn* "Маленький ведмідь") або міфічних істот (норв. *Trollsteinrundhøe* "Високий круглий тролячий пагорб", *Trollsteinseggi* "тролячий кам'янистий гребінь", *Trollhøin* "Троляча височина", *Trolltinden* "Тролячі вершини"). Вторинна християнська міфологія також оперує кількома назвами гір, співвіднесених з базовими міфологічними сценаріями (Сінай, Сіон, Олівет, Арапат). Утім, згадані номінації не пов'язані з "фокусними концептами" у міфологічних моделях космогенезу. Реконструкція асоціативних кластерів концептуалізованої інформації, співвіднесених з вербалізованими в європейських мовах уявленнями про ГОРУ, уможлиблює багатоаспектну інтерпретацію феноменів онтологічного та семіосферного планів, що доповнюють як наукову так і наївну картини світу й дозволяють здійснити "точне налаштування" навігаційних траєкторій при взаємодії (пізнавальній, перетворювальній, комунікативній та ін.) зі світом / світами.

З огляду на пропозитивно-предикативну природу кодування елементів семантики мовних знаків, а також зважаючи на фрактально-іконічну природу первинної міфологічної номінації (у "деміургічний" період функціонування мовних систем), ми виділяємо низку "згорнутих текстів", що містяться у внутрішній формі імен КМ ГОРА.

Так, у германських, романських і кельтських мовах наявні наступні номінації. А. *mountain* < дфр. *montaigne* (фр. *montagne*, іт. *montagna*, *monte*, ісп. *montaña*, *monte*) < лат. **montanea* "гора, гориста місцевість" < лат. *montanus* "гористий" < лат. *mons* "гора"; також а. *mound* "пагорб, гора" < а.-фр. *mound*, дфр. *mont* "гора" або да. *munt* "гора" < лат. *montem* (н.в. *mons*) "гора" < і.е. **men-* [Рокорну 1959, 726] "виділятися, стирчати" (ця ж основа співвідноситься з лат. *eminere* "виділятися", санскр. *manya* "задня частина шиї", лат. *monile* "намисто", дірл. *muin* "шия", вал. *mwngl* "шия", *mwng* "грива", вал. *munydd* "гора", гел. *monadh* "гори", корн. *menit*, *meneth*, брет. *monid* < **monijo-*, **menijo-* < і.е. **men-* [McBain 1911, 254]. Відповідно, базовою онтологічною концептуалізованою ознакою ГОРИ є "видовжений" (=a01), тобто, "просторовий профіль", викривлення фізичного простору і його матеріальних складників, що дозволяє інтерпретацію ГОРА – ТРАНСЛЯТОР (i) / ПРИЙМАЧ (ii) / КОНФІГУРАТОР (iii) енергопотоків: геомагнітного поля й хімічно-термальних тектонічних процесів (i), космічного випромінювання й міжпланетних магнітних (інших?) полів (ii), енергій, що виникають при взаємодії (i), (ii) та локалізованих на ГОРИ / навколо ГОРИ суб'єктів екосистем, біоценозів, антропоморфних і міфічних істот (iii). Така інтерпретація змісту концепту узгоджується з міфопоетичним розумінням ГОРИ як "місця сили", що і надає йому сакральних властивостей.

Статус ГОРИ як "просторового профілю" забезпечується базовою онтологічною ознакою "високий" (=a02), пор. н. *Berg*, днв. *berg*, свн. *berc*, дпівн. *bjarg*, *berg* "гора, скеля", *borg* "пагорб", гот. **bergahī* "кам'янисте місце", да. *beorg* (*beorh*, *biorg*, *biorh*) "пагорб, гора, скеля, нора, кипа каміння, місце поховання", дфриз. *berg*, *birg*, дсакс. *berg*,

дфранк. *berg*, норв. *berg*, шв. *berg*, дан. *bjerg*, а. *barrow*, снід. *berch*, нід. *berg* < протогерм. *birga-n; *burgō, *birgaxa- "гора, вал" < і.е. **bhergh-*, **bhergh'-* "високий" (у той час як тохар. А, В *pärk-* "здійматись", дінд. *br̥hánt-* "високий", авест. *bərəz-* "підвищення, гора", *barəzan-*, *barəzah-* "височина", *barəšnu-* "висота, голова, небо"; пор. також кельт. власні назви *Gaul Bergusia*, *Admageto-briga*, *Litano-briga*, *Arebrigium*, *Brigiani*, *Brigantes*, *Brigantia* < **bregh-*, як у дірл. *brī*, *brig*, кіпр. *bre*, корн. *bre*, брет. *bre* "пагорб", кіпр. *bera* "кипа" [Vries 1962, 39], гел. *boiriche*, "підвищений терен, вал" [McBain 1911, 43]. Комплекс ознак "піднесений", "профільований", "зморшка, деформація" як наслідок певного силового (енергетичного впливу), ймовірно, співвідноситься з локацією джерела цієї енергії, тому, у міфопоетичному вимірі ГОРА і є МІСЦЕМ СИЛИ (=a07). Уявлення про ГОРУ як МІСЦЕ СИЛИ, що забезпечує захист (а саме, "захист для живих" = b01^d), проявляється у зв'язку наведених вище мовних одиниць зі значенням "гора" та а. *borough* "містечко", да. *burh*, дфриз. *burch*, н. *Burg* "замок", днн. *burg*, нід. *burg*, гот. *baurgs*, дісл. *borg* < герм. "гора, укриття" [Левицкий 2010, 97]. Відзначимо супутнє значення "місце поховання" (як "захист для мертвих", варіант функціональної ознаки b01^d), спільне для обох імен концепту: а. *mount* "гора", але а. *mound* "могила, могильний пагорб" (етимологія достеменно не встановлена, ймовірно < да. *mund* "захист, охорона" (=b03^d) (когнат лат. *manus*), що не виключає взаємного впливу да. *mund* і да. *munt*; днн. *berg*, да. *beorg* "гора", але да. *byrgels* "могила" < *burgian [Kluge 1967, 27] (а. *to burry*), а. *barrow* "гора, могила", *burrow* "нора, яма, могила". Крім очевидного зв'язку "поховання" ← "захист" (=b06) ← "пагорб / каміння" відзначимо зв'язок смислового кластеру ГОРА - КОНФІГУРАТОР (iii) і ритуалів, спрямованих на посмертну трансформацію людини.

"Конфігуративна" функція ГОРИ зумовлена її геометрією та властивостями речовини, пор.: а. *hill*, да. *hyll*, снід. *hille*, снн. *hull* "пагорб", дпівн. *hallr* "камінь", гот. *hallus* "камінь", дпівн. *holmr* "острівець у затоці", да. *holm* "пагорб, острів") < протогерм. **hulni-* < і.е. **kel-* [Pokorny 1959, 544] "здійматись, виділятись, пагорб" ~ санскр. *kutam* "верхівка, череп", лат. *collis* "пагорб, стовп", *columna* "видовжений об'єкт", *culmen* "верхівка", *cellere* "здійматись", *celsus* "високий", грец. *kolonoos* "пагорб", *колофон* "верхівка", лит. *kalnas* "гора", *kalnelis* "пагорб", *kelti* "здійматись"). Пор. да. *clif* "камінь, видовження, крутий схил", дсакс. *clif*, дпівн. *klif*, снід. *klippe*, нід. *klip*, днн. *klep*, н. *Klippe* "крута скеля", дпівн. *hlið* "схил гори" < протогерм. *kliban, пор. паралель у кельтських мовах: гел. *cliathach* "бік, схил" [McBain 1911, 88].

Сема "видовжений" ("високий", "профіль") є спільною у номінаціях ГОРИ і ЛІСУ, як то: укр. *gora*, болг. *gora* "ліс", сербохорв. *gora*, словен. *gora*, чes. *hora*, пол. *gora*, в.-луж. *hora*, н.-луж. *gora* ~ дпрус. *garian* "дерево", лит. *giria*, діал. *girė* "ліс", дінд. *giris* "гора", авест. *gairi-*, ср.-перс. *gar*, *gir*, можливо також також грец. гомер. *βορεης*, *Βορεας* "північний вітер" < і.е. *guor-*, *guer-* (лит. *nugara* "спина", але також "гірський хребет" і "ліс", алб. *gur* "камінь") [Rudnyс'kuj 1962, 638; ЕСУМ 1982, 563, Pokorny 1959, 477-478]. Одна з інтерпретацій спільного походження номінацій ГОРИ і ЛІСУ спирається на зв'язку і.е. *guor-* "гора" та і.е. *guer-* "поглинати", "жерло", "горло" де ГОРА розглядається як джерело води для рослинності [Трубачев 1980, 29-30]. Ми розглядаємо ГОРУ як "транслятор енергії", аналогічно до функції ДЕРЕВА: вказаний синкретизм значень проявляється у номінаціях типу "пагорб вкритий лісом" (=a04), напр. *ðær fyrgenstream* "струмок з гори, вкритої лісом" [Beowulf, 1359], *under fyrgenstream* [Beowulf, 2128], *fyrgenbeamas //ofer harne stan hleonian funde* "знайшов пагорб, порослий лісом, що нависав над давньою скелею" [Beowulf, 1415-1416], а в широкому сенсі відображає "синонімію" ГОРИ і СВІТОВОГО ДЕРЕВА. У свою чергу, близькість укр. *gora* та *горб*,

пагорб привертають увагу до значення "скручуватись, вкриватись зморшками" < і.е. **grb-*, **gerb-* (лит. *gárbana* "завиток", прус. *garbis* "пагорб", дірл. *gerbach* "зморшкуватий", норв. *corp* "товста кора") [Rudnyc'kyj 1962, 689], що імплікують зв'язок з результатами тектонічних процесів та з "переплетенням" енергетичних потоків, які транслює ГОРА.

Крім видовженої форми, ім'я КМ ГОРА вмотивоване властивостями матеріалу / речовини, пор.: дпівн. *fjall*, *fell* "гірський масив", норв. *fjell* "гора, скеля", шв. *fjäll*, дан. *fjeld*, дсакс. *felis*, снід. *vels*, снн. *vols* "скеля", двн. *fel(i)s*, *feliso*, *felisa* "верхівка, скеля, великий камінь", н. *Fels*, *Felsen* < протогерм. *filzá-n, *filisa-z "камінь" (=a03); типологічно – а. *rock* "камінь, мінералізована речовина" < да. *rocc*, *stanrocc* "камінь, обеліск" < д. півн. фр. *roque*, когнат лат. *rocca* < вульг. лат. *rocca [EDME]. Метонімічні номінації ГОРИ як КАМЕНЮ співвідносять відповідний КМ зі СТИХІСЮ ЗЕМЛІ, тобто, з фізичними явищами, що протікають у літосфері (у міфо-метафоричному сенсі – з ресурсами, необхідними для виконання програми сакральної сфери). Ці ресурси є підставою асоціації ГОРИ і СКАРБІВ (та низки міфологічних сценаріїв).

Зміст КМ ГОРА також породжує асоціації з ВОГНЕМ (=a05): да. *dūn* "гора, верхівка, дюна", двн. *dūna*, снн. *dūne* < протогерм. *dūnō < і.е. **dhūn-* "суха земля, берег", що, за умови врахування можливого розширення протогерм. *dūna-z імплікує зв'язок з гот. *daun-s* "запах", дпівн. *daun* "сморід"; *dūni* "вогонь" (пор. також асоціації, викликані полісемією і.е. основ: укр. *gora*, укр. *gorimu*, дірл. *gorim*, *guirim* "грію", прус. *gorme* "спека", лит. *gareti* "спалахувати від гніву" ~ і.е. **ker-* "різати, горіти", да. *beorg* "гора", але да. *beorht*, гот. *bairhts* "яскравий", сірл. *breo* "полум'я" ~ і.е. **bher-* "різати, висікати, вогонь"; лат. *collis* "пагорб, стовп", *cellere* "здійматись", *celsus* "високий", лит. *kalnas* "гора" ~ і.е. **kel-* "різати, вогонь" [Маковский 2004, 54]. Подальші асоціації пов'язують вогненну ГОРУ зі СМЕРТЮ (функціональні ознаки =b01^d "помирання"- та =b02^d "поховання" з локативним забарвленням, дотичні до сценарію ТРАНСФОРМАЦІЯ / ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ) та ВОГНЮ як програми надсистеми (САКРАЛЬНОЇ СФЕРИ), тобто, "народження" / "творення" (=b03^d, як результату попередньої тектонічно-вулканічної діяльності), "віщування" (=b04^d гора – оракул, тобто, результат сценарію ТРАНСЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ) тощо. Якщо ВОГОНЬ розглядати як метафоричну назву типу енергії, інформаційного впливу надсистеми, то ГОРА постає своєрідною "антенною" або "місцем сили". Аналогічну функцію виконує піраміда як "штучна ГОРА", а також ТРОН володаря як "фрактальна міні-модель" ГОРИ, звідки він здійснює сценарії, пов'язані з ВЛАДОЮ (і використанням СИЛИ). Відповідно, ТРОН постає як транслятор енергії (пор. спільну ознаку ГОРИ і ТРОНУ "піднесений, високий": а. *throne*, фр. *trône* < дфр. *trone* < лат. *thronus* < грец. *thronos* "підвищене місце, стілець, трон" < і.е. **dher-* [Рокорну 1959, 252] (також джерело санскр. *dharmah* "звичай, закон", лит. *dirzmas* "сильний", вал. *dir* "жорсткий", брет. *dir* "сталь"), що дозволяє здійснювати незвичайні операції, напр. дісл. *Hliðskjálf* = *skjálf* "крутий схил" + *hlið* "отвір, провалля" [Turville-Petre 1964, 64], трон Одіна у Валаск'яльфі в Асгарді дозволяє бачити все, що відбувається у різних світах: *Par er einn staðr, er Hliðskjálf heitir, ok þá er Óðinn settist þar í hásaeti, þá sá hann of alla heima ok hvers manns athæfi ok vissi alla hluti þá er hann sá.* "Є [в Асгарді] місце; воно зветься Хлідскьяльв. І коли Один сидів там на престолі, бачив він усі світи і всі людські справи, і знав сутність усього, що він бачив" (Gylfaginning, 9), *Óðinn ok Frigg sátu í Hliðskjálfu ok sáu um heima alla.* "Один та Фрігг сиділи на на Хлідаск'яльф та оглядав усі світи" (Grimnismál, 1). При цьому функція об'єкта зберігається, навіть якщо його використовує інший суб'єкт: *Freyr,*

sonr Njarðar, hafði einn dag sett í Hliðskjálf, ok sá um heima alla. "Фрейр син Нйорда сидів одного дня на Хлідаск'яльф та оглядав усі світи" (Skirnismál, 1).

"Вихідна матриця" змісту КМ ГОРА окреслена наведеними вище концептуалізованими ознаками, при чому інхоативна пропозиція X00 = "різко піднесена форма рельєфу" включає у себе локативну ознаку d00, оскільки ГОРА за своєю сутністю є фрагментом базового хронотопу й орієнтиром для локалізації інших об'єктів. Формально-логічна модель "вихідної матриці" змісту аналізованого концепту у лінійному записі виглядає так:

$M \Leftrightarrow \{[(X00^{d00} \wedge |a01 \rightarrow a02| \wedge a03 \wedge a04) \wedge a05 \rightarrow |b01^d \wedge b02^d| \vee b03^d \vee b04^d] \wedge b06^d \wedge a06\}$, де M – зміст КМ, $\Leftrightarrow$ – предикація, $\wedge$ – ад'юнкція, $\vee$ – диз'юнкція, $\neg$ – заперечення, $\rightarrow$ – імплікація, $[\ ]$ – медіальна зона концепту, $\{ \}$ – периферія, власне межі концепту, $( )$ – ядерна зона концепту.

Виділені концептуальні моделі різних типів співвідносяться з пропозиційними структурами, котрі утворюють мережу інформаційних квантів, пов'язану причинно-наслідковими, компліментарними, діалектичними й інверсивними зв'язками. Спостерігаються певні зрушення у змісті аналізованого концепту та семантиці відповідних мовних одиниць. У різні історичні епохи номінація ГОРИ як "високого об'єкту" (a02) (базова ознака в одиницях первинної номінації, вмотивована інхоативною пропозицією X00), здійснюється за допомогою дескрипторів-акцентуаторів типу *the Lonely Mountain towering grim and tall before them* (Tolkien 1999, 201), *the Giant's Lance, a mountain that even mountains looked up to* (Martin 1996, 315). Уявлення про ГОРУ історично змінювались з огляду на новий досвід взаємодії людини та світу. При цьому КМ ГОРА як універсалія входить до структури модельованих світів, а трансформації його змісту є наслідком реалізації низки концептуальних моделей, що охоплюють наступні домени:

ГОРА – ЛОКАЦІЯ (1) / МЕШКАННЯ МІФІЧНОЇ ІСТОТИ ($=|b03^d \rightarrow b07^d|$): *ne on fyrgeholt* "ані на пагорбі вкритому лісом (монстр не сховається)" *буо* 1393, *se ðe on heaum hofe hord beweotode, // stanbeorh steapne* "у печері (могильному пагорбі) скарб охороняв, на високій горі"; (Beowulf, 2212-2213), *ða ic on hlæwe gefrægn hord reafian* "тоді, я чув, його гора (скарбів) була пограбована" (Beowulf, 2773), *"Ek var austr // ok jötna barðak ... er til bjargs gengu* "Я був на сході в нищив йотунів... що втекли до гір" (Hárbarðsljóð, 23), *Hann drap Hata jötun, er hann sat á bargi nökkuru* "Хельгі вбив велетня Хаті, що сидів на якійсь горі" (Helgakviða Hjörvarðssonar, 11-12), *Sat bergbúi // barnteitr fyr // mjök glíkr megi // miskorblinda* "Сидів мешканець гір, мов дитя веселе, схожий на сина Міскорблінді" (Hymiskviða, 2), *North in Jotunheim, nigh to Utgard, dwells the giant, deep in mountain, Sidhe will give a ship to find him. Tell him Loki talks of sword-play* (Anderson 1981, 139), *"Bolverk dwells in a mountain, I was told," Skafloc said.* (Anderson 1981, 154), *W Mahakamie, w górach, aż roi się od bobolaków.* (Sapkowski 1998, 7), ... *widzicie te góry? Tam elfy mieszkają, tam jest ichnie królestwo* (Sapkowski 1998, 158), *A przerazy, mantikory, amfisbeny? Siedzą w matecznikach i niedostępnych górach...* (Sapkowski 1998, 156), *Galarr był elfem. Elfem z gór. Czyste krwi Aen Sei-dhe, przedstawicielem Starszego Ludu.* (Sapkowski 1998, 185), *Nawet Brodaci, chociaż we wnętrzu gór* (Sapkowski 1998, 189), *the Lonely Mountain where dear old Smaug lives* (Tolkien 1999, 137), *It ends - my thralldom, blind beneath the mountain, ends in a blaze of fire* 160, *Orodrium ... Mount Doom – home of the Nameless Enemy* (Tolkien 2000, 295), *so important a dwarf so far from the Lonely Mountain.* (Tolkien 2000, 276), *the hearts of the Dwarves of the Lonely Mountain were troubled.* (Tolkien 2000, 151), *Vum neidyr vreith y mryn.* "я був багатокольоровим змієм на пагорбі" (Cad Goddeu, 206), *Новое диво: облака слетели с самой высокой горы,*

и на вершине ее показался во всей рыцарской сбруе человек на коне (Гоголь 1952, 75), *the orcs of the mountains* (Tolkien 1999, 87), що співвідноситься зі структурою ГОРА – НАДЗВИЧАЙНИЙ ПРОСТІР (2) ($=|b03^d \rightarrow b07^d| \rightarrow |a07^d \rightarrow b09^d|$), де енергетика простору резонує з енергетичними "налаштуваннями" провідника (МІФІЧНОЇ ІСТОТИ), яка мешкає у відповідній екосистемі, або відповідними значущими для цієї істоти ресурсами: *the great mount of treasure* (Tolkien 1999, 235), *Arkenstone, the heart of the Mountain* (Tolkien 1999, 235). У свою чергу, ГОРА – НАДЗВИЧАЙНИЙ ПРОСТІР (1), а саме, МІСЦЕ СИЛИ співвідноситься зі структурою ($=|a01^d \wedge a05^d| \rightarrow |a08^d \rightarrow b10^d|$), де конфігуративні властивості ГОРИ перетворюють її на біоморфний суб'єкт: у *тунуд hi a wп* "гора, вона знає" (Prif Cyfarch, 20), або суб'єкт, що впливає на трансформації світового масштабу: *Handit crwm тунуд* "природно бути для гори кривою" (Cad Goddeu, 141) (асоціація "профіль" – "вогонь" – "енергопотік"), що уможливило сценарій ВИКОРИСТАННЯ МАГІЇ: *warchan maelderw. // Wherthinawc tu creic* "[зловило нас] закляття Мелдеру... як сміх лунав на схилах скелі" (Cad Goddeu, 148-149), пор. також: *Cracks of Doom... in the depth of Orodrium, the Fire-mountain* (Tolkien 2000, 87), *Dragonmount .....Of Lews Therin Telamon, no sign remained. Where he had stood a mountain now rose miles into the sky, molten lava still gushing from its broken peak* (Jordan 1990, 3), *While Dad was able to play with the stuff of Shadow atop Kolvir, I had never been able to. I required a greater distance from Amber in order to work the shifts.* (Zelazny 1978, 31) (ГОРА – "транслятор" матриці первинного світу Амбер, розташованого під нею), *на сихъ горахъ въссияеть благодать Божия* (ПВЛ, 14);

ГОРА – ЛОКАЦІЯ (2) / МІСЦЕ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ ($=|b03^d \rightarrow b08^d|$): *on heahstede husa selest.* "на пагорбі дім найкращий (Beowulf, 285), *no he mid hearne of hliðes nosan* "з пагорбу не лунало образ" (Beowulf, 1892), *Sefr á fjalli // fylkis dóttir* "спить на горі конунга донька" (Grípisspá, 15), *the mountain people are moving south, slipping past the Shadow Tower* (Martin 1996, 185), *the mountain clans were lawless brigands* (Martin 1996, 251), *the clans that dwelt in the mountain fastnesses were brigands and murderers who bowed to no law but the sword* (Martin 1996, 287), *and the kingdom of Mountain and Vale made a handsome wedding gift* (Martin 1996, 318);

ГОРА – ЛОКАЦІЯ (3) / МІСЦЕ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК / РИТУАЛІВ ($=|X00^d \rightarrow b08^d|$): *Et bajulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariae locum, hebraice autem Golgotha // ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos hinc et hinc, medium autem Jesum* "І, несучи свого хреста, він вийшов на місце, що зветься Кальварія [Лобне], єврейською Голгофа; там розіп'яли його та двох інших, по той та інший боки, а посередині Ісуса" (Vulgate, John: 19, 17-18), *Ongunnon þa on beorge bælfyra mæst* "розпалили на горі величезне поховальне вогнище" (Beowulf, 3143), *"Kenndu at Dylgju // ok á Dúnheiði, // ok á þeim öldnum // Jassarfjöllum; // þar oft Gotar gunni háðu // ok fagran sigr // frægir vágu."* "Клич їх до Дюльг'ї, до Дунхейд, до Ясурських гір, де готи у битвах [з гунами] перемогу й славу здобували" (Hlöðskviða, 26), *Á bjargi stóð...* "стояв на горі [Одін, під час сценарію "здобуття мудрості"] (Sigdrífumál, 14), *no приключая Божію пруде і ста подъ горами* (ПВЛ, 14), *Swiftly goes the sword-play singing in the mountains* (Anderson 1981, 21), *The trolls find sport in hunting men across the mountains* (Anderson 1981, 42), *the Quest of Mount Doom* (Tolkien 2000, 336), *A potem było zwykle jakieś uroczysko, loch, ekropolia lub ruiny, leśny wąwóz lub grota w górach pełna kości i śmierząca padliną* (Sapkowski 1998, 111), *he must ascend the Mother of Mountains this night, to sacrifice to the gods for his safe return.*" (Martin 1996, 340), *This I vow, I, Drogo son of Bharbo. This I swear before the Mother of Mountains* (Martin 1996, 513).

Поєднання властивостей "надзвичайний простір", "місце існування міфічної істоти" та "місце практик" перетворює ГОРУ на типову "квестову локацію": низка сценаріїв, орієнтованих на зміну / підтримання конфігурації світу, охоплює ПОДОРОЖ до ГОРИ або ПРОТИСТОЯННЯ на горі, пор.: *Done chunde im gestriten daz starche getwerch // alsam die lewen wilde si liefen an den berch // da er die tarnkappen Albrichæ ane gewan ...* "Силою не подолав його могутній гном... мов дикі леви помчали вони до гори, де він [Зігфрід] відвоював у Альбріха капелюх-невидимку" (Nibelungenlied, 0097: 1-3) – індивідуальний квест (а); *the Quest of Mount Doom* (Tolkien 2000, 336) – квест мега-рівня (б), орієнтований на порятунок світу (передбачає знищення артефакта, попередньо створеного з використанням сили цієї ж ГОРИ). У формалізованому вигляді квест (а) виглядає так:

$$(1) M(WV) = \lim_{n \rightarrow \infty} =$$

$$(2) Mscen(n) \frac{MPabcd |y,x,q|}{MP' a' b' c' d' |y',x',q'|} (s,t) + x^{sn}(y'') \rightarrow WV'$$

$$(3) \text{ if } WV' \rightarrow 1 \text{ then } (5)$$

$$(4) \text{ if } WV' \rightarrow 0 \text{ then } (6)$$

$$(5) Pa(n+)b(n+)c(n+)d(n) = P+x^{sn}(y''); P'a'(n-)b'(n-)c'(n-)d(n); P' -x^{sn}(y'') \text{ then } (7)$$

$$(6) Pa(n-)b(n-)c(n-)d(n) = P-x^{sn}(y''); P'a'(n+)b'(n+)c'(n+)d(n); P' +x^{sn}(y'') \text{ then } (8)$$

$$(7) Mscen(n+1)$$

$$(8) Mscen(n'+1)$$

– у міфічному (M) світі, картини (WV) якого характеризуються відносно необмеженою варіативністю, розгортається сценарій scen(n), у котрому особа (P) з певними онтологічними (а), функціональними (b), аксіологічними (c) й просторовими (d) властивостями виконує дію (q) з використанням певного об'єкта / неживого предмета (x), здатного виконувати функцію (y), спрямовану на особу (P') з відповідним набором параметрів (a'b'c'd') і предметом (x'), здатним діяти як (y'). Сценарій відбувається у певній локації (s) (на ГОРИ) у певний час (t), а його метою є заволодіння об'єктом x^{sn} (СКАРБОМ, асоційованим з ГОРОЮ). При позитивному для P результаті сценарію (3), її параметри покращується і вона здобуває об'єкт x^{sn} (5), що, у свою чергу, зумовлює низку подальших варіативних сценаріїв (7). При негативному для P результаті сценарію (4), її параметри погіршуються і вона втрачає об'єкт x^{sn} . Натомість, покращуються параметри P' і уможливаються варіативні сценарії (8). У мега-квесті (б) конфігурація світу WV' або його руйнація, а також варіанти подальших змін станів речей залежали б від знищення x^{sn} : : if $x^{sn} = 0$ then $M(WV') = \lim_{n \rightarrow \infty}$ // if $x^{sn} = 1$ then $M(WV') = \lim_{n \rightarrow 0}$;

ГОРА – ПРОСТОРОВИЙ ОРІЄНТИР / МЕЖА СВІТУ (=d00 → d01): *brimclifu blican, beorgas steape*"морські скелі блискучі, гори круті" (Beowulf, 222), *Fjöll öll skjálfa // hygg ek á för vera // heiman Hlórriða* "Гори тремтять, я думаю, то їде Хлорріді" (Lokasena, 55), *Reið hann meir þaðan // myrkvan við, // hélug fjöll* "Поїхав потім через ліс засніженими горами" (Rigstula, 37), *Björg brotnuðu // brann jörð loga, // ók Óðins sonr // í Jötunheima* "Гори ламалися, горіла земля, Одіна син до Йотунхайму [їхав]" (Þrymskviða, 21), *Myrkt er úti, // mál kveð ek okkr fara // úrig fjöll yfir, // þursa þjóð yfir* "Морок настав, час їхати вологими горами до племені турсів" (Skírnismál, 10), *liðu þá yfir ungir // úrig fjöll* "вирушили у подорож через вологі гори" (сценарій ПОМСТА як варіант КВЕСТУ, що передбачає ПОДОРОЖ, і перетинання межі між світами) (Hamðismál, 11), *подперь горы Угорскыи // своими желѣзными пльки* (СПІ, 54) (межа між реальними світами), *Złapcie go tylko, panie, albo wygońcie za siódmą górę* (Sapkowski 1998, 166), *Archenland which lies yonder over the Southern Mountains* (Lewis 1994, 166) (межа між уявними світами), *Як ось перед якуюсь гору // Прийшли, і в ній велику нору // Знайшли і вскочили*

туду (вхід до пекла, де ГОРА виявляється порталом між світами) (Котляревський 1980, III: 43);

ГОРА – ПРОСТОРОВИЙ ОРІЄНТИР / ЦЕНТР (ЧАСТИНА) СВІТУ (=d00 → d02): *grjótbjörg gnata* "гори руйнується" (сценарій "загибель світу") (Voluspa, 52), "Ór Ymis holdi // var jörð of sköpuð, // en ór beinum björg" "Тіло Іміра стало землею, а кості горами" (Vafþrúðnismál, 21), *Matar ok váða // er manni þörf, // þeim er hefr um fjall farit*. Їжа й вода потрібна тому, хто мандрує горами (Hávamál, 3), *björg ok brim // ek veit at brenna skulu, ef hann fellr í frá* "Гори та море палатимуть, якщо він [щит Свалін] впаде" (Grimnismál, 38), "The rangers say it's just woods and mountains and frozen lakes, with lots of snow and ice" (Martin 1996, 165), *into the Mountains of the Moon*, (Martin 1996, 251), *the mountains of Dorne* (Martin 1996, 257), *Базікавиш, зійшли на гору* (Котляревський 1980, 127) (ГОРА є частиною ландшафту у потойбіччі, що свідчить про ізоморфізм власне просторів та про подібність антропоцентричних уявлень про них. В альтернативних світах ГОРА як частина відповідного хронотопу є носієм топоніму, вмотивованого стереотипними міфологічними сценаріями або власними надзвичайними властивостями (=d03^a/SCEN^b): *Того старого Владимира // не лъзѣ бѣ пригвоздиту къ горамъ кievскимъ* (СПП, 62), *Mountains of Sorrow* (Moorcock 1996, 6), *Khazad-Dûm, the Dwarrowdelf... now called the Black Pit ... Silvertine and Cloudyhead: Celebdil the White and the Grey, that we call Zirakzigil and Bundushathûr* (Tolkien 2000, 339), *Azanulbizar the Oimril Dale, a mighty peak, tipped with snow like silver, but with sheer naked sides, dull red as if stained with blood* (Tolkien 2000, 343), *Bare Trollbane Mountains* (Pratchett 2000, 96), *Dłatego odebrałiście nam naszą ziemię, wypędziliście nas z naszych domów, wyparliście w dzikie góry*. (Sapkowski 1998, 189). Зворотно, елемент "гора" в метафоричному переосмисленні входить до власних імен різних істот, прізвиськ і титулів (ГОРА – СИМВОЛ (= INV(d03^a/SCEN^b): *Що бачиш у буквах, віща Зеленогоро?* (Гриневичева 1990, 37), *Ти їмеш віри в Змія Горянина?* (Білик 2006, 170), *Lord Mountjoy Gayscale Talonhrust III of Ankh* (Pratchett 1990, 92), *Dáin was still King Under the Mountain and was now old, venerable and fabulously rich* (Tolkien 2000, 277), *I'm Duke of the Western Marches and Earl of Kolvir* (Zelasny 1985, 89), *Duke of Kolvir and Prince of Chaos* (Zelasny 1985, 129), *Thorin son of Thrain son of Thrór King under the Mountain* (Tolkien 1999, 194), *the king beneath the mountains, the king of carven stone* (Tolkien 1999, 196), *Ser Gregor Clegane, the Mountain That Rides* (Martin 1996, 257).

Біфуркації смислів, реалізовані навколо номінацій ГОРИ у різних контекстах, призводять до подальшої символізації мовних знаків і розвитку у них аксіологічних сем, наприклад: *Tall as a mountain, I'm gonna tear through the sky* (Manowar 1984) – трансформація "високий" → "видатний" / "найкращий" (=d01) імплікує розгортання певного індивідуального квесту: *Highest of mountains, still he climbs* (Stratovarius 2003), наслідком якого уявляється ВЕЛИЧ (=d02): *Like the man is the mountainside // Greatness waits for those who try* (Manowar 1984), здобуття визначних якостей (=d03): *To enter your mountain // Go into your mountainside // To enter one's mountainside // Will take its man* (Bathory 1991), або СМЕРТЬ: (=b01^d): *And the day will come, when we all must die // And enter the mountainside* (Manowar 1984).

Таким чином, у змісті КМ ГОРА поєднано уявлення про певну систему, що з огляду на свої конфігуративні властивості є провідником енергій астрофізичного плану (ВОГНЮ, програми надсистеми (рівень 1) та геофізичного виміру (ЗЕМЛІ, ресурсів для виконання програми (рівень 7) (див. модель у [Колесник 2016]). ГОРА є локацією синергетичних взаємодій між складниками систем різної природи й мірності. Вони включають енергію ПОВІТРЯ, "кінетичні" енергопотоки, породжені при здійсненні міфологічних сценаріїв за

участю ГОРИ, МІФІЧНИХ ІСТОТ, ЛЮДЕЙ та ін. екосистем на рівнях психоемоційної взаємодії (рівень 6), ментального моделювання (рівень 5), соціальної і групової адаптації (рівень 4), міжгрупової взаємодії (рівень 3), ціннісної орієнтації (рівень 2), а також енергію ВОДИ як результативний синтез згаданих інтеракцій, що зумовлює діалектичні трансформації суб'єктів сценаріїв і хронотопу загалом.

У лінгвокультурах європейських етносів ГОРА не відіграє роль axis mundi. Як "конфігуратор енергій" і "портал" між емпірично досяжною "первинною реальністю" та множинними міфологічними світами цей КМ розуміється як своєрідний "квантор". Сутнісні характеристики ГОРИ, заковані у внутрішній формі імен концепту, породжують низку асоціацій і смислів підсистемного плану, розширюються та переосмислюються у текстах європейськими мовами різних періодів і жанрів. Акцентуються властивості ГОРИ як місця існування МІФІЧНИХ ІСТОТ, МІСЦЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК / РИТУАЛІВ, НАДЗВИЧАЙНОГО ПРОСТОРУ, що дозволяє вести мову про універсальну концептуальну структуру ГОРА – МІСЦЕ СИЛИ та концептуалізацію ГОРИ як "сакрального локусу", який впливає на поступ культурного, інформаційного та еко-соціального просторів.

Література

- Бирлайн Дж. Ф. Параллельная мифология / Джон Ф. Бирлайн. – Пер. с англ. А. Блейз. – М. : КРОН-ПРЕСС, 1997 – 336 с.
- Веккер Л. М. Психика и реальность : единая теория психических процессов / Л. М. Веккер. – М. : Смысл, 1998. – 685 с.
- Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов. – Волгоград : Перемена, 2005. – 214 с.
- Колесник О.С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : Монографія / О. С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
- Колесник О.С. Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій : Монографія / О. С. Колесник. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2016. – 240 с.
- Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура / А.Ф.Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 524 с.
- Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. 3-е изд., репринтное./ Е.М. Мелетинский. – М. : Издательская фирма "Восточная литература" РАН, 2000. – 407 с.
- Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
- Степанов Ю. С. Семиотика концептов / Ю. С. Степанов // Семиотика : антологія; [Сост. и общ. ред. Ю. С. Степанов]. – Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – С. 603– 612.
- Turville-Petre, E.O.G. Myth and Religion of the North: The Religion of Ancient Scandinavia / Edward Oswald Gabriel Turville-Petre. – Westport : Greenwood Press, 1964. – 340 p.

Лексикографічні джерела

- (ЕСУМ) Етимологічний словник української мови : В 7 томах / Укл. Болдирев Р. В та ін. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1982. – 632 с.
- Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / В. В. Левицкий. – Винница : Нова книга, 2010. – Т.1. – 610 с.
- Маковский М.М. Этимологический словарь современного немецкого языка / М. М. Маковский. – М. : Азбуковник. – 2004. – 630 с.
- (МНМ) Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. / Гл. ред. С. А. Токарев. – М. : Рос. энциклопедия, 1991–1992. – Т. 1 – 671 с.
- (Трубачев) Этимологический словарь славянских языков / Отв. ред. О.Н. Трубачев. – Вып. 7. – М. : "Наука". – 1980. – 226 с.
- (EDME) Etymological Dictionary of Modern English / Ed. by D. Harper. – access mode : <http://www.etymonline.com>
- Kluge F., Mitzka W. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache . – 20 Aufl. / Bearb. von W. Mitzka. – Berlin : Walter de Gruyter, 1967. – 915 S.
- McBain A. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language / Alexander. A. McBain, LL.D. – Stirling : Eneas MacKay, 1911. – 426 p.
- Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – Bern : Francke. – 1959. – 1183 S.
- Rudnyč'kyj J.B. An etymological dictionary of the Ukrainian language. / Jaroslav. Rudnyč'kyj . – Winnipeg : Ukrainian Free Academy of Sciences, Uvan inc. - 1962-1972. – Vol1. – 968 p.

Vries de, J. Altnordisches etymologisches Wörterbuch / Jan de Vries. – Leiden : Brill, 1962. – 686 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Білик І. Меч Арея : Роман / Іван Білик. – К. : А.С.К., 2006. – 384 с.
- Гоголь Н.В. Сочинения / Н. В. Гоголь. – М. : Гос. изд-во худож. литературы. – 1952. – 578 с.
- Гриневичева К. Шестикрилець. Шоломи в сонці / К. Гриневичева. – К. : Дніпро, 1990. – 342 с.
- Котляревський І. П. Твори / І.П. Котляревський. – [Передм. Є. С. Шаблювського, Б. А. Деркача]. – К. : Дніпро, 1980. – 311 с.
- (ПВЛ) Повість врем'яних літ : Літопис (за Іпатським списком) / комент. В.В. Яременка. – К. : Рад. письменник, 1990. – 558 с.
- (СП) Слово о плъку игоревѣ, игоря, сына святъславля, внука ольгова // Злато слово. Век XII. – М. – 1986. – С. 27–75.
- Anderson P. The Broken Sword / Paul Anderson. – N.Y. : Ballantine Books, 1981. – 207 p.
- Bathory. To Enter Your Mountain // Twilight Of The Gods. – 1991. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.darklyrics.com/lyrics/bathory/twilightofthegods.html#5>
- Beowulf. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.northvegr.org/sagas%20annd%20epics/epic%20poetry/beowulf/>
- Cad Goddeu. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.maryjones.us/ctexts/t08w.html>
- Grimnismál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/grimnis/index.html>
- Grípisspá. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/gripis/index.html>
- Gylfaginning. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norse.ulver.com/src/snorra/2on.html>
- Hamðismál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/hamdis/index.html>
- Hárbarðsljóð. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/harbard/index.html>
- Hávamál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/havamal/index.html>
- Helgakviða Hjörvarðssonar. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/helgah/index.html>
- Hlöðskviða. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/hlod/index.html>
- Hymiskviða. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/hymis/index.html>
- Jordan R. The Eye of the World / Robert Jordan. – NY : Macmillan, 1990. – 670 p.
- Lewis C.S. The Magician's Nephew / C.S. Lewis. – NY : HarperTrophy, 1994. – 221 p.
- Lokasena. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/lokasenna/index.html>
- Manowar. Mountains / Sign of the Hammer. – 1984. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.darklyrics.com/lyrics/manowar/signofthehammer.html#4>
- Martin G.R.R. A Game of Thrones / George R. R. Martin. – N.Y. : Bantam Books, 1996. – 710 p.
- Moorcock M. Eternal Champion / Michael Moorcock. – Clarkston: White Wolf Publishing, 1996. – 484 p.
- Nibelungenlied, Das. – Stuttgart : Philipp Reclam, 2004. – 1045 S.
- Pratchett T. The Light Fantastic / Terry Pratchett. – N.Y. : HarperTorch, 2000. – 241 p.
- Pratchett T. Guards! Guards! / Terry Pratchett. – L.:Corgi Books, 1990. – 320 p.
- Prif Cyfarch. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.maryjones.us/ctexts/t01w.html>
- Rigstula. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/rig/index.html>
- Sapkowski A. Ostatnie życzenie / Andrzej Sapkowski. – Warszawa : SuperNOWA, 1998. – 287 s.
- Sigrdrífumál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/sigrdrif/index.html>
- Skirnismál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/skirmis/index.html>
- Stratovarius. Eagleheart // Elements Pt. 1. – 2003. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.darklyrics.com/lyrics/stratovarius/elementspt1.html#1>
- Tolkien J.R.R. The Hobbit / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 1999. – 304 p.
- Tolkien J.R.R. The Fellowship of the Ring / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 2000. – 479 p.
- Thrymskviða. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/thrym/index.html>
- Vafþrúðnismál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/vafthrudnis/index.html>
- Voluspa. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://norroen.info/src/edda/voluspa/index.html>
- Vulgate. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.sacred-texts.com/bib/vul/index.htm>
- Zelazny R. The Courts Of Chaos/ Roger Zelazny. – N.Y. Avon Books, 1978. – 189 p.
- Zelazny R. Trumps of Doom / Roger Zelazny. – N.Y. : Arbor House, 1985. – 183 p.